

Dr hab. prof. nadzw. **BARBARA WÓJCICKA**

Katedra Postępowania Karnego i Kryminalistyki

***Czynności wyjaśniające w sprawach o wykroczenia
(uwagi de lege lata i de lege ferenda)***

I

Zgodnie z konstytucyjną zasadą sądowego wymiaru sprawiedliwości (art. 175 ust. 1 Konstytucji RP), od 17 października 2001 r. w sprawach o wykroczenia orzekają wyłącznie sądy. Nowy kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (**n. k.p.w.**) został oparty na założeniu, iż postępowanie w sprawach o wykroczenia nie jest szczególnym postępowaniem karnym, lecz odrębnym postępowaniem, aczkolwiek opartym na zasadach zbliżonych do obowiązujących w procesie karnym.

Podstawę do wszczęcia postępowania stanowi wniosek o ukaranie złożony przez organ uprawniony do występowania w charakterze oskarżyciela publicznego, a w wypadkach określonych w kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia (**k.p.w.**) – także wniosek pochodzący od pokrzywdzonego. Nowy k.p.w. zrezygnował z funkcjonującej poprzednio instytucji – tzw. skargi powszechnej (*actio popularis*) dającej uprawnienie do składania wniosku o ukaranie każdemu podmiotowi, niezależnie od tego, czy miał prawo wystąpić w roli oskarżyciela publicznego i czy był pokrzywdzonym danym wykroczeniem.

W postępowaniu w sprawach o wykroczenia nie występuje stadium przygotowawcze. Ustaleniu, czy istnieją podstawy do wystąpienia z wnioskiem o ukaranie, oraz zebraniu danych niezbędnych dla sporządzenia wniosku o ukaranie służą czynności wyjaśniające.

Należy w tym miejscu przypomnieć, że k.p.w. z 1971 r. (d. k.p.w.) znał instytucję czynności sprawdzających, które mogły być podejmowane w miarę potrzeby, w celu zebrania danych niezbędnych do sporządzenia wniosku o ukaranie, do jego uzupełnienia lub sprawdzenia faktów podanych we wniosku o ukaranie. Początkowo czynności sprawdzające były dopuszczalne jedynie w sprawach o wymienione wykroczenia, dopiero nowelizacja k.p.w. z 10 maja 1985 r. dała możliwość przeprowadzania tych czynności, gdy okazało się to niezbędne w sprawie o każde wykroczenie. Z kolei nowela z 28 sierpnia 1998 r. rozszerzyła cele tych czynności, pozwalając na ich dokonywanie także dla ustalenia, czy istnieją podstawy do wystąpienia z wnioskiem o ukaranie.

Czynności sprawdzające miały charakter czynności procesowych; w ich ramach można było wzywać do złożenia wyjaśnień, zeznań i opinii, do wydania albo okazania przedmiotu lub dokumentu mającego stanowić niezbędny dowód w sprawie, przeprowadzić przeszukanie, a także stosować procesowe środki przymusu. Dokonywanie czynności dowodowych wymagało zachowania warunków przewidzianych dla określonego rodzaju czynności; tam, gdzie k.p.w. przewidywał sporządzenie protokołu, konieczne było także sporządzenie go w toku czynności sprawdzających. Wymieniona nowela do k.p.w. z 1998 r. pozwalała na rezygnację ze sporządzania protokołu przy utrwalaniu czynności sprawdzających i na ograniczenie się do sporządzenia notatki urzędowej.

Notatka taka nie stanowiła jednakże dowodu w postępowaniu i nie podlegała odczytaniu na rozprawie. Było to rozwiązanie wzorowane na regulacji przyjętej w k.p.k. z 1997 r., odnoszącej się do notatek urzędowych sporządzanych w toku dochodzenia (art. 307 k.p.k.).

Bezwzględny wymóg sporządzenia protokołu dotyczył jednak czynności przesłuchania osoby, co do której istniała uzasadniona podstawa do sporządzenia przeciwko niej wniosku o ukaranie. Przed przesłuchaniem należało osobie przesłuchiwanej wyjaśnić, o jakie wykroczenie może być obwiniona, oraz pouczyć ją o prawie do odmowy złożenia wyjaśnień, a także o możliwości zgłaszania własnych dowodów (art. 19 § 3 d. k.p.w.). Protokół przesłuchania takiej osoby podlegał odczytaniu na rozprawie¹.

II

Czynności wyjaśniające – według nowego k.p.w. – mogą być podejmowane w celu ustalenia, czy istnieją podstawy do wystąpienia z wnioskiem o ukaranie, a więc: czy zachodzi dostatecznie uzasadnione podejrzenie popełnienia

¹ Por. T. Grzegorzczak, *Nowela do prawa wykroczeń. Komentarz*, Kraków 1999, s. 68 i n.

wykroczenia i jakiego, a także: komu można czyn ten zarzucić, oraz zebrania danych niezbędnych do sporządzenia wniosku o ukaranie, wskazanych w art. 57 k.p.w. Poza tym czynności te mogą być przeprowadzone na polecenie sądu w celu uzupełnienia lub sprawdzenia faktów podanych we wniosku o ukaranie złożonym przez oskarżyciela posiłkowego (art. 55 k.p.w.).

Oznacza to, że czynności wyjaśniające mogą być podejmowane zarówno przed złożeniem przez oskarżyciela publicznego wniosku o ukaranie, jak i po wniesieniu wniosku przez oskarżyciela posiłkowego. Przeprowadzenie tych czynności nie jest obecnie obligatoryjne; przeprowadza się je w razie potrzeby i w miarę możliwości w miejscu popełnienia czynu, bezpośrednio po jego ujawnieniu (art. 54 § 1 k.p.w.).

Należy podkreślić, iż nie każdy organ mający prawo do występowania w roli oskarżyciela publicznego jest uprawniony do podejmowania czynności wyjaśniających. Czynności takie może podejmować jedynie Policja, Żandarmeria Wojskowa (w sprawach należących do właściwości sądów wojskowych), prokurator, który może zlecić je Policji, a ponadto w granicach swej właściwości – inspektor pracy, organy administracji rządowej i samorządowej, organy kontroli państwowej i kontroli samorządu terytorialnego, straże gminne i miejskie oraz inne organy, gdy ustawa tak stanowi (art. 56 § 2 k.p.w.). Na mocy art. 2 § 3 przepisów wprowadzających k.p.w., organy uprawnione przez ustawy szczególne do ścigania wykroczeń i występowania w tych sprawach w charakterze oskarżyciela publicznego są także uprawnione do przeprowadzania czynności wyjaśniających. Natomiast instytucje państwowe, samorządowe lub społeczne, którym uprawnienia oskarżycielskie nadało rozporządzenie Rady Ministrów (art. 17 § 4 k.p.w.), same nie mając prawa dokonywania czynności wyjaśniających, mogą w sprawie, w której ujawniły wykroczenie, zwracać się do Policji o przeprowadzenie czynności wyjaśniających w zakresie niezbędnym do ustalenia, czy istnieją podstawy do wystąpienia z wnioskiem o ukaranie, oraz do zebrania danych koniecznych do sporządzenia wniosku o ukaranie (art. 56 § 3 k.p.w.).

III

W ramach czynności wyjaśniających mogą być dokonywane zarówno czynności o charakterze operacyjnym, jak i procesowym. Artykuł 54 § 3 k.p.w. wymienia szereg czynności o charakterze dowodowym, które mogą być podejmowane w toku czynności wyjaśniających; zauważyć jednak należy, że nie jest to wyliczenie wyczerpujące, wszak przepis ten stanowi, iż można w szczególności przesłuchiwać świadków, dokonywać oględzin i przeszukania,

okazywać osoby, wzywać do wydania lub okazania dokumentu lub przedmiotu mającego znaczenie dowodowe dla sprawy, a także powoływać i przesłuchiwać biegłych oraz wzywać specjalistów.

Osobę podejrzaną o popełnienie wykroczenia można poddać oględzinom zewnętrznym ciała oraz innym badaniom nie połączonym z naruszeniem integralności ciała; w szczególności wolno od niej pobierać odciski, fotografować ją oraz okazywać ją w celach rozpoznawczych innym osobom, pobierać za jej zgodą krew lub wydzieliny organizmu (art. 74 § 3 k.p.k.), a w granicach koniecznych dla zabezpieczenia śladów i dowodów przed ich utratą lub zniekształceniem – także bez takiej zgody (art. 308 § 1 k.p.k. w zw. z art. 54 § 4 k.p.w.).

Od osoby podejranej o popełnienie wykroczenia, a więc takiej, co do której zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona wykroczenie, kodeks odróżnia osobę, co do której istnieje uzasadniona podstawa do sporządzenia przeciwko niej wniosku o ukaranie i którą można także przesłuchać w toku czynności wyjaśniających (art. 54 § 6 k.p.w.).

IV

Przeprowadzenie czynności dowodowych w ramach czynności wyjaśniających wymaga zachowania warunków przewidzianych przez ustawę dla danego rodzaju czynności, np. uprzedzenia świadka o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań. Jednakże jeśli chodzi o utrwalanie tych czynności, to uczyniono tu istotny wyjątek od reguły nakazującej sporządzenie protokołu z czynności dowodowych dokonanych poza rozprawą (art. 37 § 1 k.p.w.), pozwalając ograniczyć się do sporządzenia notatki urzędowej. Notatka taka powinna zawierać wskazanie rodzaju czynności, jej czasu i miejsca oraz osób uczestniczących, a także krótki opis przebiegu czynności i podpis osoby, która ją przeprowadziła.

Spisania protokołu wymagają jednak czynności, których nie będzie można powtórzyć w postępowaniu przed sądem, a także przesłuchanie osoby, co do której istnieje uzasadniona podstawa do sporządzenia przeciwko niej wniosku o ukaranie (art. 54 § 6 k.p.w.).

Notatki urzędowe utrwalające przebieg czynności dowodowych podjętych w toku czynności wyjaśniających stanowią dowód w postępowaniu przed sądem i mogą być podstawą wyroku skazującego zarówno wówczas, gdy sąd wydaje taki wyrok na posiedzeniu, uwzględniając wniosek oskarżyciela publicznego (art. 63 § 1 k.p.w.) lub obwinionego (art. 64 § 1 k.p.w.), jak i wtedy, gdy orzeka na rozprawie.

Uwzględniając wniosek oskarżyciela publicznego lub obwinionego o skazanie bez przeprowadzenia rozprawy, sąd uznaje za ujawnione dowody

dołączone do wniosku o ukaranie, przy czym bez znaczenia jest tu forma, w jakiej czynności dowodowe zostały utrwalone, a zatem i notatki urzędowe stanowią podstawę wyroku skazującego wydawanego na posiedzeniu.

Notatki urzędowe sporządzone w ramach czynności wyjaśniających podlegają odczytaniu na rozprawie; można je uznać za ujawnione bez odczytywania, jeżeli żadna z obecnych stron się temu nie sprzeciwia. Na żądanie strony, sąd jest jednak obowiązany przeprowadzić bezpośrednio na rozprawie czynności dowodowe, których dotyczy notatka, chyba że stwierdza ona okoliczności, którym obwiniony w wyjaśnieniach swych nie zaprzeczał. Chodzi tu o wyjaśnienia obwinionego złożone na rozprawie, w toku czynności wyjaśniających a także nadesłane przez niego do sądu na piśmie i odcytane na rozprawie (art. 67 § 3 k.p.w.). W razie zgłoszenia przez obecną na rozprawie stronę żądania, bezpośrednie przeprowadzenie dowodu będzie zatem konieczne zarówno wtedy, gdy oskarżony zaprzeczał okolicznościom stwierdzonym w notatce urzędowej, jak i wówczas, gdy do okoliczności tych nie odniósł się w swych wyjaśnieniach złożonych poza rozprawą, a rozprawa odbywa się pod jego nieobecność.

Notatka urzędowa zastępująca protokół z czynności dowodowej nie stanowi natomiast dowodu w postępowaniu nakazowym (art. 93 § 2 k.p.w.). Wprawdzie strony mają zapewnioną możliwość udziału w posiedzeniu sądu poświęconym postępowaniu nakazowemu (art. 60 § 2 k.p.w.), jednakże w postępowaniu tym sąd nie przeprowadza dowodów bezpośrednio, a jedynie uznaje za ujawnione dowody dołączone we wniosku o ukaranie. Strony nie mogą zatem żądać przeprowadzenia dowodu bezpośrednio przez sąd na posiedzeniu. W postępowaniu nakazowym sąd orzeka wyłącznie na podstawie wniosku o ukaranie złożonego przez oskarżyciela publicznego, sporządzonego w wyniku ustaleń popartych wiarygodnymi dowodami, jeżeli z dowodów tych wynika, że obwiniony nie kwestionuje popełnienia zarzucanego mu czynu, a okoliczności tego czynu i wina obwinionego nie budzą wątpliwości. Uczestniczące w posiedzeniu strony mogą wypowiadać się na temat podstaw do wydania nakazu karnego, jednakże ostateczna ocena możliwości orzekania w trybie nakazowym należy do sądu. Mamy tu zatem do czynienia z inną sytuacją, aniżeli przy rozpatrywaniu wniosku o skazanie obwinionego bez przeprowadzania rozprawy, kiedy to strony mogą sprzeciwić się orzekaniu na podstawie tylko dowodów dołączających do wniosku o ukaranie.

Jak wynika z przytoczonych wyżej uwag, nowy kodeks wprowadził istotną zmianę, gdy chodzi o znaczenie dowodowe notatki urzędowej zastępującej protokół z czynności dowodowej. Przyjęte obecnie rozwiązanie, mające na celu odformalizowanie, a tym samym uproszczenie i przyspieszenie

postępowania w sprawach o wykroczenia, różni się zasadniczo od unormowania tej kwestii w k.p.k. z 1997 r. zakazującego odczytywania na rozprawie notatek urzędowych dotyczących czynności, z których wymagane jest spisanie protokołu; zakaz ten dotyczy także wypadków odstąpienia od sporządzenia protokołu w dochodzeniu (art. 393 § 1 k.p.k.).

V

W toku czynności wyjaśniających wolno także przesłuchać osobę, co do której istnieje uzasadniona podstawa do sporządzenia wniosku o ukaranie. Podstawę do sporządzenia wniosku o ukaranie dawać mogą dowody zebrane w ramach czynności wyjaśniających lub prowadzonym w sprawie dochodzeniu, wyniki czynności operacyjnych lub własne spostrzeżenia organu ujawniającego wykroczenie².

W obecnym stanie prawnym przesłuchanie takie nie jest obowiązkowe; możliwe jest zatem wniesienie wniosku o ukaranie bez uprzedniego przesłuchania w charakterze obwinionego, jak zresztą bez przeprowadzania czynności wyjaśniających w ogóle. Jednakże uprzednie przesłuchanie w toku czynności wyjaśniających jest warunkiem wystąpienia przez oskarżyciela publicznego z wnioskiem o skazanie obwinionego za zarzucany mu czyn, bez przeprowadzania rozprawy (art. 58 k.p.w.).

Przesłuchanie w charakterze obwinionego w toku czynności wyjaśniających jest też niezbędne do orzekania w postępowaniu nakazowym; wszak wydanie nakazu karnego jest możliwe wówczas, gdy z dowodów dołączonych do wniosku o ukaranie wynika, że obwiniony nie kwestionuje popełnienia zarzucanego mu czynu (art. 93 § 2 k.p.w.)³.

Przesłuchanie osoby, co do której istnieje uzasadniona podstawa do sporządzenia wniosku o ukaranie, powinno być poprzedzone wyjaśnieniem jej, o jakie wykroczenie może być obwiniona, a zarzut wpisuje się do protokołu przesłuchania. Osobę tę należy pouczyć o tym, że ma prawo odmówić złożenia wyjaśnień, oraz zgłosić wnioski dowodowe (art. 54 § 6). Jak już wcześniej zaznaczono, przesłuchanie takie wymaga sporządzenia protokołu, który stanowi dowód w postępowaniu przed sądem – zarówno na rozprawie jak i na posiedzeniu.

Przesłuchanie, o którym mowa, nie oznacza jeszcze wszczęcia postępowania przeciwko osobie przesłuchanej, wszak obwinionym zostanie ona dopiero po wniesieniu do sądu wniosku o ukaranie (art. 20 § 1 k.p.w.). Jest to

² Por. T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2002, s. 233.

³ Por. *ibidem*, s. 232 oraz T. Grzegorzczak, *Czynności wyjaśniające w sprawach o wykroczenia*, Prokuratura i Prawo 2002, nr 6, s. 34 i n.

zatem rozwiązanie odmienne od znanego w procesie karnym przesłuchania osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa w charakterze podejrzanego, przed wydaniem postanowienia o przedstawieniu zarzutów (art. 308 § 2 k.p.k.); tu bowiem, poprzez postawienie zarzutu w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego następuje wszczęcie postępowania przeciwko osobie przesłuchanej (art. 71 § 1 i 308 § 3 k.p.k.).

VI

Czynności wyjaśniające – jak już wcześniej zaznaczono – mogą być przeprowadzane na polecenie sądu w celu uzupełnienia lub sprawdzenia faktów podanych we wniosku o ukaranie złożonym przez oskarżyciela posiłkowego. Decyzję w tym przedmiocie podejmuje sąd na posiedzeniu po wszczęciu postępowania w sprawie, w której wniosek złożył oskarżyciel posiłkowy (art. 60 § 1 pkt 5 lit. b k.p.w.).

Należy zaznaczyć, iż w razie wniesienia wniosku o ukaranie przez oskarżyciela posiłkowego, prezes sądu obowiązany jest zawiadomić o tym właściwego oskarżyciela publicznego, wzywając go jednocześnie do nadesłania w terminie siedmiu dni materiału dowodowego w razie niewnoszenia przez niego wniosku o ukaranie, jeżeli w sprawie przeprowadzono czynności wyjaśniające lub dochodzenie albo złożenia oświadczenia o braku takiego materiału (art. 57 § 5 k.p.w.). Dopiero po przekazaniu przez oskarżyciela publicznego tego materiału dowodowego lub oświadczenia o jego braku prezes sądu rozstrzyga w przedmiocie wszczęcia postępowania. Opierając się na nadesłanym materiale dowodowym prezes sądu ocenia, czy zachodzi potrzeba skierowania sprawy na posiedzenie sądu celem wydania polecenia Policji lub innemu organowi mającemu uprawnienia oskarżyciela publicznego w danej sprawie dokonania określonych czynności wyjaśniających. Organ, który otrzymał takie polecenie, przeprowadza czynności w zakresie określonym poleceniem sądu i w terminie wskazanym przez sąd. Jedynie, gdy w toku wykonywania czynności poleconych przez sąd wyjdą na jaw okoliczności wymagające utrwalenia dowodu, którego nie będzie można powtórzyć przed sądem, lub znalezienia i zatrzymania przedmiotu, organ ten wychodzi poza granice polecenia sądu, przeprowadzając te czynności. W toku omawianych czynności wyjaśniających możliwe jest też przesłuchanie obwinionego wskazanego we wniosku o ukaranie złożonym przez oskarżyciela posiłkowego. Przesłuchanie to rozpoczyna się od wyjaśnienia obwinionemu, jakie wykroczenie zarzucił mu oskarżyciel; wszak odpis wniosku o ukaranie otrzyma on dopiero wraz z zawiadomieniem o terminie rozprawy. Organ przesłuchujący obwinionego obowiązany jest także pouczyć obwinionego o prawie do odmowy składania wyjaśnień oraz zgłaszania wniosków dowodowych.

Powinien obwinionego uprzedzić również o tym, że jest on obowiązany stawić się na każde wezwanie oraz zawiadomić organ prowadzący postępowanie (sąd) o każdej zmianie miejsca swego zamieszkania lub pobytu trwającego dłużej niż siedem dni. Obwiniony musi być też uprzedzony, że w razie nie usprawiedliwionego niestawiennictwa może on być przymusowo doprowadzony. Przymusowe doprowadzenie zarządza sąd, a Policja, wykonując to zarządzenie, może zatrzymać osobę, którą ma doprowadzić, na czas konieczny do wykonania zarządzenia (art. 52 k.p.w.).

W toku czynności wyjaśniających można zarządzić także przymusowe doprowadzenie przez Policję świadka, który bez usprawiedliwienia nie stawia się na wezwanie organu przeprowadzającego te czynności. Zarządzenie takie wydaje sąd właściwy do rozpoznania sprawy na wniosek organu dokonującego czynności wyjaśniających, chyba że czynności te prowadzi prokurator (art. 51 § 1 k.p.w.). Natomiast inny niż prokurator organ przeprowadzający czynności wyjaśniające zarówno wówczas, gdy dokonuje ich z własnej inicjatywy, jak i działając na polecenie sądu lub prokuratora, może nałożyć porządkową karę pieniężną na świadka, biegłego, tłumacza lub specjalistę, który bez usprawiedliwienia nie stawił się na wezwanie tego organu lub bez jego zezwolenia samowolnie wydalili się z miejsca czynności przed jej zakończeniem, albo bezpodstawnie odmówił złożenia zeznań, wykonania czynności biegłego, tłumacza lub specjalisty. Karę pieniężną można też stosować w razie odmowy okazania albo wydania przedmiotu oględzin lub dowodu rzeczowego (art. 49 § 1 i 2 k.p.w.).

VII

Czynności wyjaśniające powinny zakończyć się w ciągu miesiąca od dnia ich podjęcia, z tym że jest to termin instrukcyjny, czyli dokonanie czynności po upływie tego terminu nie czyni jej bezskuteczną⁴. Jeżeli przeprowadzone czynności wyjaśniające nie dostarczyły podstaw do wniesienia wniosku o ukaranie, organ zawiadamia o tym ujawnionych pokrzywdzonych, wskazując jednocześnie przyczynę niewniesienia wniosku o ukaranie (art. 54 § 2 k.p.w.). Powyższy obowiązek dotyczy wszystkich ujawnionych pokrzywdzonych, niezależnie od tego, skąd pochodziła informacja o wykroczeniu.

Pokrzywdzony, otrzymawszy takie zawiadomienie, może samodzielnie wnieść wniosek o ukaranie – jako oskarżyciel posiłkowy. Prawo to przysługuje pokrzywdzonemu także wówczas, gdy w ciągu miesiąca od powiadomienia o wykroczeniu organu uprawnionego do występowania w danej sprawie

⁴ Por. J. Lewiński, *Komentarz do kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia*, 2001, s. 141; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, 2002, s. 233.

w charakterze oskarżyciela publicznego, nie zostanie powiadomiony o wniesieniu przez ten organ wniosku o ukaranie (art. 27 § 2 k.p.w.)⁵.

W razie stwierdzenia w toku czynności wyjaśniających istotnego uchybienia w czynnościach instytucji państwowej samorządowej lub społecznej, sprzyjającego naruszeniom prawa, organ je prowadzący zawiadamia o stwierdzonym uchybieniu tę instytucję lub organ powołany do sprawowania nad nią nadzoru (art. 3 k.p.w.).

VIII

Po krótkim okresie obowiązywania k.p.w. z 24 sierpnia 2001 r. został przygotowany projekt zmian, którego generalnym założeniem – jak czytamy w uzasadnieniu tego projektu – jest odformalizowanie postępowania w sprawach o wykroczenia w celu jego uproszczenia i przyspieszenia.

W projekcie tym proponuje się zmianę modelu dotychczasowego postępowania, polegającą przede wszystkim na rozszerzeniu możliwości merytorycznego rozpoznawania sprawy na posiedzeniu sądu, czemu ma służyć wprowadzenie nowego trybu postępowania uproszczonego. Zakłada się, że orzekanie w postępowaniu zwyczajnym następuje wówczas, gdy brak jest podstaw do rozpoznania sprawy w postępowaniu uproszczonym, nakazowym albo przyspieszonym (art. 2 § 2 projektu).

Zmiany te implikują nieco odmienne od dotychczasowego uregulowanie instytucji czynności wyjaśniających, poprzedzających wniesienie wniosku o ukaranie. Otóż przeprowadzanie tych czynności ma być w świetle projektu obligatoryjne (art. 54 § 1 projektu). W toku tych czynności konieczne będzie też przesłuchanie osoby, co do której istnieje uzasadniona podstawa do sporządzenia przeciwko niej wniosku o ukaranie. Od przesłuchania takiej osoby będzie można wyjątkowo odstąpić, jeżeli byłoby ono połączone ze znacznymi trudnościami; osoba taka może nadesłać wyjaśnienia do właściwego organu w terminie siedmiu dni, o czym należy ją pouczyć, a odstąpienie od przesłuchania oraz pouczenie dokumentuje się notatką urzędową.

Przy pierwszym przesłuchaniu, a także w wypadku odstąpienia od przesłuchania sprawca wykroczenia ma obowiązek wskazać adres dla doręczeń w kraju; w razie nieuczynienia tego, pismo wysłane pod ostatnio znany adres w kraju, albo jeżeli adresu tego nie ma – załączone do akt sprawy, uważa się za doręczone, o czym należy go pouczyć (art. 38 § 2 projektu). Jest to zatem istotna zmiana w stosunku do obowiązującego k.p.w., który

⁵ Por. B. Wójcicka, *Pozycja pokrzywdzonego w nowym kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia*, Prokuratura i Prawo 2001, nr 10, s. 16 i n.; T. Grzegorzczak, *Pokrzywdzony w świetle projektu kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia*, Przegląd Policjny 2001, nr 2, s. 18–24; tenże, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, 2002, s. 151 i n.

recypując art. 139 § 2 k.p.k., rozwiązanie dotyczące doręczania pism w razie zmiany adresu nakazuje stosować wobec obwinionego dopiero po doręczeniu mu odpisu wniosku o ukaranie (art. 38 § 1 k.p.w.). Zmianę tę – jak czytamy w uzasadnieniu projektu – zaproponowano w celu uniknięcia konieczności odraczania rozpraw ze względu na to, że obwiniony nie podejmuje wezwań lub nie przebywa pod wskazanym przez siebie adresem. Przedstawione w projekcie rozwiązanie ma przeciwdziałać upływowi okresu przedawnienia karalności wykroczenia.

IX

Istotna zmiana dotyczy też sposobu utrwalania czynności wyjaśniających. Projekt zachowuje dwie formy utrwalania tych czynności, czyli protokół i notatkę urzędową, z tym że wprowadza wymóg sporządzenia protokołu z przebiegu wymienionych czynności dowodowych. Do czynności tych zalicza: przesłuchanie świadków, dokonywanie oględzin i przeszukania, okazywanie osoby, wzywanie do wydania lub okazania dokumentu lub przedmiotu mającego znaczenie dowodowe dla sprawy, powoływanie i przesłuchiwanie biegłych oraz wzywanie specjalistów.

Utrwalenie tych czynności następuje według projektu w formie protokołu ograniczonego do najbardziej istotnych oświadczeń osób biorących udział w czynności.

Taka skrócona forma protokołu dotyczy także przesłuchania osoby, co do której istnieje uzasadniona podstawa do sporządzenia przeciwko niej wniosku o ukaranie (art. 54 § 6 *in fine* projektu).

Natomiast do utrwalenia czynności wyjaśniających w formie notatki urzędowej, zawierającej ustalenia niezbędne do sporządzenia wniosku o ukaranie, można się ograniczyć, jeżeli okoliczności czynu nie budzą wątpliwości, a więc organ przeprowadzający czynności jest przekonany o tym, że istnieje podstawa do wystąpienia z wnioskiem o ukaranie.

Dowody zebrane w toku czynności wyjaśniających stanowiłyby podstawę orzekania zarówno w postępowaniu uproszczonym, jak i nakazowym. W postępowaniu uproszczonym, w wyjątkowych wypadkach prezes sądu lub sąd może zarządzić bezpośrednie przeprowadzenie niektórych dowodów (art. 88c § 1 projektu). Zauważyć należy, że projekt przyznaje stronom prawo uczestniczenia w posiedzeniu sądu w postępowaniu uproszczonym, zatem mogą one wskazywać na potrzebę bezpośredniego przeprowadzenia dowodu.

Obwiniony natomiast może żądać rozpoznania sprawy na rozprawie, zgłaszając takie żądanie w czasie siedmiu dni od otrzymania zawiadomienia o terminie posiedzenia (art. 88d projektu), a zatem przed posiedzeniem.

Jeśli zaś nie skorzysta z powyższego uprawnienia przed posiedzeniem, to wydaje się, iż później może jedynie wskazywać na potrzebę rozpoznania sprawy na rozprawie w związku z niedostatecznością dowodów zgromadzonych w toku czynności wyjaśniających, jednakże ocena, czy w danym przypadku konieczne jest skierowanie sprawy na rozprawę, należy do sądu (art. 88c § 4 projektu).

Przyznanie obwinionemu prawa żądania rozpoznania sprawy na rozprawie czyni zadość prawu każdego do jawnego rozpoznania sprawy (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP; art. 6 Europejskiej Komisji Praw Człowieka i art. 14 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych).

W postępowaniu nakazowym sąd uznaje za ujawnione dowody dołączone do wniosku o ukaranie, w tym także notatki urzędowe sporządzone w toku czynności wyjaśniających. Przypomnijmy, że obecnie notatka urzędowa utrwalająca przebieg czynności wyjaśniających nie stanowi dowodu w postępowaniu nakazowym (art. 93 § 2 k.p.w.).

Zmiana ta – jak się wydaje – wynika stąd, że projekt wymaga – jak to już wskazano wyżej – sporządzenia protokołu z czynności dowodowych, a zatem to one łącznie z protokołem przesłuchania osoby, co do której istnieje uzasadniona podstawa do sporządzenia wniosku o ukaranie, stanowiąc będą przede wszystkim podstawę wydania nakazu karnego.

Orzekanie w postępowaniu nakazowym może nastąpić wyłącznie w sprawie, w której wniosek o ukaranie wniósł oskarżyciel publiczny, jeżeli okoliczności czynu i wina obwinionego nie budzą wątpliwości. Projekt rezygnuje zatem z dotychczasowej przesłanki trybu nakazowego, jaką jest niekwestionowanie przez obwinionego popełnienia zarzucanego mu czynu. Propozycja projektu oznacza zatem powrót, w tym zakresie, do rozwiązania wprowadzonego nowelą z sierpnia 1998 r.

Dodać należy, iż projekt zakłada, że postępowanie nakazowe odbywa się bez udziału stron (art. 93 § 1 projektu), ale za to przyznaje im prawo zaskarżania nakazu w drodze sprzeciwu, którego wniesienie powodowałoby utratę mocy wyroku orzekającego nakaz karny i rozpoznanie sprawy na zasadach ogólnych.

Warto też podkreślić, iż projekt rezygnuje z ograniczenia wysokości kary wymierzanej w postępowaniu nakazowym, co istotnie rozszerza możliwości stosowania tego trybu.

X

Reasumując dotychczasowe uwagi na temat proponowanych zmian w zakresie unormowania czynności wyjaśniających, należy stwierdzić, iż istota tych czynności nie ulega zmianie. W świetle projektu są to nadal

przedprocesowe czynności operacyjne i dowodowe; mimo iż pełnią one rolę zbliżoną do dochodzenia w postępowaniu karnym, nie stanowią etapu postępowania w sprawach o wykroczenia, którego wszczęcie następuje, tak jak dotychczas, na podstawie wniosku o ukaranie.

Wprowadzony przez projekt wymóg obligatoryjnego przeprowadzania czynności wyjaśniających przed złożeniem wniosku o ukaranie przez oskarżyciela publicznego wychodzi naprzeciw oczekiwaniom przedstawicieli praktyki, w szczególności sędziów, którzy z rozwiązaniem tym wiązali duże nadzieje na usprawnienie postępowania w sprawach o wykroczenia.

Wydaje się jednak, że należałoby pozostawić otwarty obecnie katalog czynności dowodowych, jakie mogą być podejmowane w ramach czynności wyjaśniających, dopuszczając tym samym możliwość dokonywania w razie potrzeby także innych, niż wymienione w art. 54 § 4 projektu czynności dowodowych np. eksperymentu.

Oddano do druku 1.10.2002 r.

BARBARA WÓJCICKA

Clarifying activities in cases concerning petty offences
(attention to: *de lege lata* and *de lege ferenda*)
(Summary)

The article is devoted to the analysis of the institution in charge of clarifying activities in cases concerning petty offences.

The author discussed the objective, the character of clarifying activities, and the conditions of their application and also the significance of these activities in the proceeding. The evolution of the scrutinised institution in the development of the Polish petty offences law was shown in the article; attention was also paid to the proposal of successive changes that can lead to the simplification and the acceleration in the proceedings concerning cases prosecuted as petty offence. The realisation of this objective is aimed at, among others, the introduction of obligatory requirement of establishing the clarifying activities before placing the motion for punishment by the public prosecutor and also the necessity of interrogation of the suspect during these activities.